

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jm é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Pavla Šámala, soudců Jaromíra Jirsy a Jana Wintra (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti **R. S.**, zastoupené Mgr. Kristiánem Novákem, advokátem se sídlem Nad Vodovodem 25/3109, Praha 10, proti rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 54 Co 207/2022-665 ze dne 11. 5. 2023, za účasti **Městského soudu v Praze**, jako účastníka řízení, a 1) **P. S.**, zastoupeného JUDr. Lukášem Bohuslavem, Ph.D., advokátem se sídlem Revoluční 1044/23, Praha 1, a 2) nezl. **N. S.**, zastoupené městskou částí Praha 14, opatrovníkem se sídlem Bratří Venclíků 1073, Praha 9, jako vedlejších účastníků řízení, **takto:**

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze č. j. 54 Co 207/2022-665 ze dne 11. 5. 2023 bylo porušeno právo stěžovatelky a druhé vedlejší účastnice na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života a na soudní ochranu podle čl. 10 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 54 Co 207/2022-665 ze dne 11. 5. 2023 se ve výrocích I., III., IV., V., VI., VII., a XI. ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I.

Vymezení věci

1. Ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví citovaného rozhodnutí Městského soudu v Praze, neboť je přesvědčena, že jí byla porušena ústavně zaručená práva, a to zejména práva garantovaná čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 4, čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Spolu s ústavní stížností stěžovatelka podala i návrh na odklad vykonatelnosti (konkrétně výroků I., II., VI. a VII. rozhodnutí) podle § 79 odst. 2 zákona č. 182/1992 Sb., o Ústavním soudu. Tomu Ústavní soud vyhověl a usnesením sp. zn. I. ÚS 1609/23 ze dne 28. 6. 2023 odložil vykonatelnost napadeného rozhodnutí ve výrocích I., V., VI. a VII. a ve výroku III. ve slovech „a otec je povinen jej platit do dne 14. 7. 2023“ do právní moci rozhodnutí Ústavního soudu o ústavní stížnosti vedené pod sp. zn. I. ÚS 1609/23.

II.

Skutkové okolnosti a rekapitulace procesního vývoje

3. Z ústavní stížnosti, přiložených rozhodnutí a vyžádaného spisu Obvodního soudu pro Prahu 9 učinil Ústavní soud následující zjištění:

4. Předmětem řízení u obecných soudů je úprava poměrů druhé vedlejší účastnice (nezletilé nar. X. X. 2013), dcery stěžovatelky a prvního vedlejšího účastníka, s rodiči, jejichž spor o péči o nezletilou trvá již několik let. Poté, co rodiče ukončili společné soužití, podala stěžovatelka návrh na úpravu poměrů k nezletilé, kterou žádala svěřit do své péče a otcí navrhla upravit s nezletilou styk. Otec s návrhem nesouhlasil a navrhoval svěřit nezletilou do střídavé péče. Opatrovník navrhl svěřit nezletilou do péče stěžovatelky a otcí s ní upravit rozšířený styk.

5. Rozsudkem Okresního soudu v Příbrami č. j. 13 Nc 6029/2016-49 ze dne 5. 10. 2016 byla nezletilá za trvání manželství rodičů i pro dobu po rozvodu manželství svěřena do péče stěžovatelky a zároveň byl upraven styk otce s nezletilou v sudém týdnu od pátku 16:00 hod. do pondělí 7:30 hod. a v lichém týdnu od středy 16:00 hod. do pátku 7:30 hod. Především vzhledem k věku nezletilé, které byly v době rozhodování tři roky, stálosti výchovného prostředí a vztahům k dalším příbuzným rozhodl soud o svěřeni nezletilé do péče stěžovatelky, v jejíž dosavadní péči nebyly zjištěny žádné nedostatky. Jelikož otec měl k nezletilé rovněž hezký vztah a byl schopen se o ni postarat, upravil soud otcí širší rozsah styku s nezletilou.

6. Stěžovatelka se následně v říjnu 2019 domáhala zúžení styku nezletilé s otcem, který ve stejnou dobu navrhoval svěřeni nezletilé do střídavé péče.

7. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 9 (dále jen „obvodní soud“) č. j. 6 P 495/2019-414 ze dne 30. 7. 2021 byl zamítnut návrh stěžovatelky na vydání předběžného opatření, kterým se s odůvodněním, že nezletilá odmítá k otcí chodit,

domáhala uložení povinnosti otci strpět nepředávání nezletilé stěžovatelkou dle rozsudku Okresního soudu v Příbrami ze dne 5. 10. 2016 do pravomocného rozhodnutí ve věci. Jelikož v době rozhodování nebyly k dispozici výsledky znaleckého zkoumání, nebylo dle obvodního soudu možné natolik razantním způsobem omezit rodičovská práva otce i právo nezletilé na péči otce. Stěžovatelka proti tomuto rozhodnutí podala odvolání.

8. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) usnesením č. j. 54 Co 357/2021-453 ze dne 29. 9. 2021 změnil usnesení obvodního soudu ze dne 30. 7. 2021 tak, že nařídil předběžné opatření, na základě kterého bylo stanoveno oprávnění otce stýkat se s nezletilou po dobu šesti týdnů vždy ve čtvrtek v době od 16:30 hod. do 18:00 hod. za asistence organizace Area Fausta. Jelikož styky otce s nezletilou dlouhodobě neprobíhaly, shledal městský soud nutnost postupného opětovného obnovení společného kontaktu. Zohlednil také skutečnost, že nezletilá před znalcem vyslovila obavy z reakce otce, pokud by řekla, že chce být u stěžovatelky.

9. Obvodní soud rozsudkem č. j. 6 P 495/2019-519 ze dne 7. 2. 2022 rozhodl o návrhu otce na změnu péče o nezletilou tak, že jej zamítl (výrok I.) a upravil styk otce s nezletilou asistovanou formou každý čtvrtek v době od 16:30 do 18:00 hod. na půdě organizace Area Fausta a o letních prázdninách 1. čtvrtek v červenci a 1. čtvrtek v srpnu od 16:00 do 18:00 hod. tamtéž (výrok II.). Výrokem III. zastavil řízení o neshodách rodičů ve významných věcech v rámci rodičovské odpovědnosti a výrokem IV. zamítl návrh otce na výkon rozhodnutí za neuskutečněné styky s nezletilou a nepředání nezletilé 10. 3. 2021, 19. 3. 2021 a v době od 8. 3. 2021. Výživné otce na nezletilou zvýšil od 1. 9. 2021 na částku 8 000 Kč měsíčně (výrok V.) a nedoplatek otce na výživném za období od 1. 9. 2021 do 28. 2. 2022 určil částkou 24 000 Kč (výrok VI.). Výroky VII., VIII. a IX. pak bylo rozhodnuto o náhradě nákladů řízení.

10. Vzhledem k návrhu otce na svěřeni nezletilé do střídavé péče rodičů se obvodní soud zabýval tím, zda změna výchovy odpovídá nejlepšímu zájmu nezletilé. Přihlédl k tomu, že nezletilá byla původně svěřena do péče stěžovatelky, v jejíž péči nebyly zjištěny závady. Zohlednil také závěry znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví klinická psychologie, z něhož vyplývá, že nezletilá má v době narušených vztahů rodičů vytvořenou pevnější pozitivní vazbu se stěžovatelkou. Znalec proto doporučil zajištění jednotné výchovné linie stěžovatelky při zachování dostatečného styku s otcem, ke kterému se nezletilá vyjadřovala spíše kriticky, odmítavě a s obavami. Obvodní soud vzal dále v potaz konfliktní vztah rodičů neschopných komunikace i o základních otázkách týkajících se nezletilé. Zohlednil také prokázané nevhodné chování otce vůči nezletilé spočívající ve fyzických trestech či jejich výhrůžkách, podávání malých porcí jídla, nucení do jídla, které nezletilá nemá ráda, neustálém natáčení a focení nezletilé, a to i před jejími spolužáky, čímž se nezletilá cítila ponižována. Toto chování nezletilou nutilo se přetvařovat, způsobovalo jí neúměrnou psychickou zátěž a vedlo k jednoznačně odmítavému postoji vůči otci. Obvodní soud proto dospěl k závěru, že nejlepšímu zájmu nezletilé odpovídá zachování stabilního výchovného zázemí u stěžovatelky, kde má vytvořeny veškeré podmínky pro zdravý rozvoj, a návrh otce na změnu výchovy zamítl.

11. Domáhala-li se stěžovatelka současně změny úpravy styku otcem, vycházel obvodní soud z toho, že jejich styk původně probíhal v sudém týdnu od pátku 16:00 hod. do pondělí 7:30 hod. a v lichém týdnu od středy 16:00 hod. do pátku 7:30 hod. Ze strany otce však docházelo k nevhodnému chování popsanému výše, což vyústilo v nechuť nezletilé stýkat se s ním bez přítomnosti třetí osoby. Dle zjištění obvodního soudu byl

postoj nezletilé konstantní a nucení k běžnému styku by bylo pro vztah s otcem kontraproduktivní. V řízení dle obvodního soudu nebylo prokázáno, že by příčinou negativního postoje nezletilé bylo úmyslné ovlivňování ze strany stěžovatelky.

12. Obvodní soud přihlédl také k průběhu pozdějších asistovaných styků, které probíhaly k nevoli nezletilé. Před počátkem styku nezletilá několikrát opakovala, že otce vidět nechce. Odmítala s otcem navázat kontakt a hrát s ním hry, svolná ke hře byla pouze za účasti sociální pracovnice. Otec nezletilou přes její prosby nutil dívat se na fotky v mobilním telefonu, odmítal si od ní přes její opakované žádosti odsednout a poskytnout jí tak osobní prostor, přičemž k umírnění jeho chování docházelo až po zásahu sociální pracovnice. Při svém rozhodování obvodní soud zohlednil také názor nezletilé zjištěný při jednání dne 26. 1. 2022. Nezletilá uvedla, že se otce bojí, nechce s ním pobývat sama, neboť má strach z fyzických trestů, z nucení do jídla, které nemá ráda, a z neustálé fotodokumentace, v jejímž rámci je nucena k přetvářování. Celkově je jí s otcem nepříjemně, jednu hodinu týdně na půdě organizace Area Fausta je schopna vydržet, jakýkoliv jiný kontakt s otcem, zejména o samotě, si představit nedovede. Dlouhodobější spolupráci v rámci asistovaného styku na půdě organizace Area Fausta navrhl i opatrovník nezletilé a taktéž znalec doporučil asistované styky nezletilé s otcem s pozdějším přechodem na běžný styk. Obvodní soud proto uzavřel, že asistovaný styk je v danou chvíli jedinou možnou formou kontaktu, která nezletilé zajistí dostatek prostoru k rozvíjení vztahu s otcem v prostředí, v němž se cítí bezpečně.

13. Ústavní stížností napadeným rozsudkem č. j. 54 Co 207/2022-665 ze dne 11. 5. 2023 městský soud rozsudek obvodního soudu ve výroku o změně výchovy nezletilé za období do 14. 7. 2023 potvrdil a s účinností od 15. 7. 2023 jej změnil tak, že nezletilou svěříl do péče otce (výrok I.). Ve výroku o úpravě styku otce s nezletilou rozsudek změnil tak, že do 14. 7. 2023 je otec oprávněn se s nezletilou stýkat v sobotu 20. 5. 2023, 27. 5. 2023, 3. 6. 2023 a 10. 6. 2023 od 9:00 do 18:00 hod. a dále od soboty 17. 6. 2023 od 9:00 hod. do neděle 18. 6. 2023 do 18:00 hod. a od soboty 24. 6. 2023 od 9:00 hod. do neděle 25. 6. 2023 do 18:00 hod. (výrok II.). Výrok o vyživovací povinnosti otce k nezletilé změnil tak, že výživné se zvyšuje na částku 8 000 Kč měsíčně s účinností od 1. 9. 2020 a otec je povinen jej platit do 14. 7. 2023 (výrok III.), výrok o nedoplatku na výživném změnil tak, že nedoplatek za období od 1. 9. 2020 do 30. 4. 2023 ve výši 70 500 Kč je otec povinen uhradit nejpozději do 31. 12. 2023 (výrok IV.) a dále rozhodl, že s účinností od 15. 7. 2023 je stěžovatelka povinna přispívat na výživu nezletilé částkou 6 500 Kč měsíčně (výrok V.). Výrokem VI. stanovil oprávnění stěžovatelky stýkat se s nezletilou v každém sudém kalendářním týdnu od středy od ukončení školního vyučování do následujícího pondělí do začátku školního vyučování a výrokem VII. stanovil úpravu styku stěžovatelky s nezletilou v období prázdnin a svátků. Výrok o výkonu rozhodnutí městský soud zrušil a v tomto rozsahu řízení zastavil (výrok VIII.) a výroky IX., X. a XI. rozhodl o náhradě nákladů řízení.

14. Městský soud shledal, že skutkové závěry obvodního soudu neodpovídají provedenému dokazování a jeho právní závěry označil za nesprávné. V poměrech, které byly základem pro svěření nezletilé do péče stěžovatelky v roce 2016, došlo dle městského soudu k podstatné změně. Především poukázal na to, že stěžovatelka (v důsledku výkonu práce u dvou zaměstnavatelů) do značné míry přenechala péči o nezletilou na mateřské babičce a důvodem pro zamítnutí návrhu otce tak nemůže být odkaz na stabilitu výchovného prostředí. Městský soud stěžovatelce neuvěřil, že i přes dvě zaměstnání o dceru osobně pečuje, tráví s ní víkendy a veškerý volný čas. Naopak

dovodil, že stěžovatelka osobně péči o nezletilou nezajišťovala a v zájmu nezletilé tak není, aby nadále zůstávala v její péči, resp. aby se o ni fakticky starala babička v P. Dle městského soudu stěžovatelka svou výchovnou roli nezvládla, zamezila-li bezdůvodně kontaktům nezletilé s otcem, kterého vyloučila z péče (nekonzultovala s ním podstatné záležitosti týkající se nezletilé, ani ho o nezletilé neinformovala). Městský soud konstatoval, že nezletilá otce na počátku řízení přijímala, jejich vztah byl dobrý a až pod vlivem stěžovatelky a mateřské babičky se začalo chování nezletilé vůči otci měnit. Stěžovatelka v průběhu řízení dosáhla toho, že nezletilá byla nucena otce odmítat, neboť si to tak přála – u nezletilé lze dle městského soudu spíše spatřovat obavu z reakce stěžovatelky, pokud by projevovala náklonost k otci, a proto pro ni bylo snazší otce začít odmítat, ač k tomu nebyl žádný důvod (agresivní chování otce dle městského soudu prokázáno nebylo). Nezletilá sice při posledním pohovoru před soudem uvedla, že otce vidět nechce, s ohledem na její předchozí vyjádření a skutečnost, že stěžovatelkou byla vůči němu vedena k negativnímu postoji, nebral městský soud toto její přání za jediné vodítko ke svému rozhodnutí a uzavřel, že bez odnětí nezletilé z péče stěžovatelky nevidí jiný způsob, jak citovou vazbu nezletilé k otci obnovit.

15. Vzhledem k nepřátelskému postoji stěžovatelky k otci a jejímu pracovnímu vytížení, považoval městský soud za odpovídající formu péče o nezletilou péči otce. Tu upřednostnil před střídavou péčí, která by nebyla v zájmu nezletilé a kterou nedoporučoval ani znalec. Městský soud dospěl k závěru, že otec bude rozhodnutí soudu o styku stěžovatelky s nezletilou respektovat a až ta začne otce respektovat jako osobu zodpovědnou stejnou měrou za výchovu nezletilé, bude možno o střídavé péči uvažovat. Stěžovatelce byl s nezletilou dle městského soudu umožněn široký styk, v rámci kterého si může upravit své pracovní záležitosti a může s nezletilou bydlet v bytě v P. Jelikož kontakty otce s nezletilou delší dobu neprobíhaly, rozhodl městský soud o změně péče s odloženou účinností, aby nezletilá měla prostor si prostřednictvím postupně se rozšiřujících styků na otce opětovně navyknout.

16. S ohledem na podstatu ústavní stížnosti se Ústavní soud v rámci rekapitulace rozhodnutí podstatných pro posouzení ústavní stížnosti na tomto místě omezil pouze na části odůvodnění týkající se rozhodování obecných soudů o návrhu otce na svěřeni nezletilé do střídavé péče a o stěžovatelkou navrhované změně styku otce s nezletilou.

III.

Argumentace stěžovatelky

17. Tvrzené porušení ústavních práv stěžovatelka spatřuje v nesprávných skutkových zjištěních a v nesprávném právním posouzení věci městským soudem, který měl popřít proběhlé dokazování a dovodit z něj jiné skutkové závěry než obvodní soud, aniž by však tyto závěry měly podklad ve spise.

18. Stěžovatelka především upozorňuje, že městský soud upozadil právo nezletilé být slyšena a vyjádřit se k záležitostem, které se jí týkají. Nezletilou odebral z péče stěžovatelky, ačkoli její výchovné schopnosti nebyly zpochybněny a nezletilá opakovaně projevila a zdůvodnila své přání nebýt v péči otce a stýkat se s ním pouze v minimálním rozsahu. Toto její přání však městský soud přehlédl a v přímém rozporu s doporučením soudního znalce a stanoviskem opatrovníka rozhodl opačně než obvodní soud, čímž narušil dosavadní stabilní výchovné prostředí nezletilé. Ta je přitom v péči stěžovatelky

spokojená, ráda tráví čas také u babičky a nepřeje si stýkat se sama s otcem, což opakovaně sdělila nejen stěžovatelce, ale také obvodnímu soudu, opatrovníkovi i pracovníkům organizace, ve které docházelo k jejich asistovaným stykům. Městský soud přitom zvolil nejradikálnější změnu, jakou si lze z hlediska dosavadní péče o nezletilou představit, aniž by svou preferenci blíže vysvětlil a aniž by hledal jiné, méně razantní a ústavně přiměřené řešení. Dle stěžovatelky současně rezignoval na zohlednění komplexní situace, když svěřením nezletilé do péče otce do budoucna fakticky vyloučil možnost ponechat nezletilou v její stávající škole v P., čímž narušil nejen její domácí prostředí, ale také další sociální zázemí.

19. Rozhodnutí městského soudu dle mínění stěžovatelky nedostojí ani požadavkům na řádné odůvodnění, neboť není logické a konzistentní, a v řadě případů je se skutečnostmi prokázanými v řízení v přímém rozporu. Jednoznačně nepodložené jsou dle stěžovatelky zejména výhrady městského soudu stran údajného negativního ovlivňování nezletilé vůči otci. Za nelogický pak stěžovatelka považuje postup městského soudu, který nezletilou odejmul z její péče s odůvodněním, že není schopna péči plnit řádně, aby jí s nezletilou současně stanovil relativně širší styk. Navíc, pokud by nebyla schopna o nezletilou pečovat, bylo by jisté v zájmu nezletilé, aby změna péče nastala co nejdříve a nikoli s dvouměsíčním odkladem a zodpovědností stěžovatelky za adaptaci nezletilé na tuto změnu. Městský soud nad to při ústním jednání sám vyjádřil názor, že otec nezletilé nesmyslně bojkotoval asistovaný styk a zbytečně zpřetrhal vazby s dcerou. Snažil se také vést rodiče k tomu, aby byl styk nezletilé s otcem postupně navázán, ideálně formou asistovaných styků spojených s terapií, čemuž však znění napadeného rozsudku neodpovídá.

IV.

Vyjádření účastníků řízení

20. K posouzení důvodnosti ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníka řízení a vedlejších účastníků řízení.

21. Městský soud považuje ústavní stížnost za nedůvodnou a navrhl její zamítnutí. Uvedl, že se pečlivě zabýval tím, zda lze ponechat nezletilou v péči stěžovatelky a důvody, proč dospěl k závěru, že nikoliv, podrobně rozvedl, stejně jako vysvětlil, proč nepřistoupil ke svěřením nezletilé do střídavé péče. Zabýval se i názorem nezletilé a vysvětlil, proč je přání se s otcem vůbec nestýkat v rozporu s jejím nejlepším zájmem. Jelikož okamžité rozhodnutí o změně péče by bylo pro nezletilou zatěžující, rozhodl o jeho odkladu, aby k navázání kontaktu došlo postupně, a apeloval na stěžovatelku, aby nezletilou na změnu připravila. Stěžovatelce s dcerou pak stanovil poměrně široký styk.

22. Také otec nezletilé navrhl zamítnutí ústavní stížnosti. O porušení ústavně zaručených práv je podle něj možné uvažovat pouze ze strany stěžovatelky, která nezletilé brání ve styku s ním. Poukázal na povinnost rodiče vytvářet příznivé podmínky ke styku s druhým rodičem, a to hlavně vedením dítěte ke správnému vztahu k tomuto rodiči. Nezletilá k němu na počátku řízení projevovala pozitivní emoce a vůli trávit s ním čas. Její postoj se radikálně změnil pod vlivem stěžovatelky a babičky. Městský soud vycházel z objektivních faktů, které v odůvodnění rozsudku řádně popsal a zhodnotil. Narovnáním situace umožnil řádnou péči o nezletilou s přihlédnutím k jejímu nejlepšimu zájmu, a zajistil jí u něj potřebné rodinné zázemí. Stěžovatelce byl poskytnut dostatek času na to,

aby nezletilou na změnu připravila, a zároveň jim byl vymezen velký počet dní ke společnému styku.

23. Opatrovník nezletilé ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že v době rozhodování obvodního soudu a městského soudu v zájmu nezletilé navrhoval její svěřeni do péče stěžovatelky a asistovaný kontakt otce s nezletilou.

24. Dle repliky stěžovatelky městský soud nijak nereagoval na námitku, že jeho skutkové závěry nemají podklad ve spise. Tvrzení otce o tom, že nezletilá jej popisuje jako zlého s tím, že jí to říká stěžovatelka, městský soud zaměnil za zprávu opatrovníka, který pouze konstatoval tvrzení otce v tomto znění. Také závěry znaleckého posudku městský soud převzal jen ohledně rodičovské způsobilosti otce, zatímco informaci o vyloučení manipulace nezletilé stěžovatelkou v úvahu nevzal. Městský soud navíc zprvu zvažoval řešení věci prostřednictvím asistovaného styku spojeného s rodinnou terapií, na což však následně rezignoval. Stanovený styk stěžovatelka nepovažuje za nijak široký. Ačkoliv otec sám nevyužil možnosti napravit vztah s nezletilou při asistovaném styku, je stěžovatelka v tomto směru připravena poskytnout součinnost.

V.

Upuštění od ústního jednání

25. Ústavní soud podle § 44 zákona o Ústavním soudu dospěl k závěru, že by ústní jednání nepřispělo k dalšímu objasnění věci. Nekonání ústního jednání odůvodňuje i skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval za potřebné provádět dokazování.

VI.

Předpoklady řízení před Ústavním soudem

26. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný. Ústavní stížnost byla podána oprávněnou osobou, neboť stěžovatelka byla účastnicí řízení u obecných soudů [srov. § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu], a je včasná, neboť byla podána ve lhůtě dvou měsíců od doručení napadeného rozsudku (§ 72 odst. 3 téhož zákona). Stěžovatelka je řádně zastoupena advokátem (§ 30 odst. 1 téhož zákona) a vyčerpala všechny procesní prostředky k ochraně svých práv (srov. § 75 odst. 1 téhož zákona).

VII.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

27. Dle čl. 83 Ústavy je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není součástí soustavy soudů (čl. 91 Ústavy) a není povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. toho, zda nebyla dotčena ústavně zaručená práva účastníků, zda řízení bylo vedeno v souladu s těmito principy a zda lze řízení jako celek pokládat za spravedlivé. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout tehdy, došlo-li v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, a posléze rozhodnutím v něm vydaným, k porušení základních práv a svobod stěžovatele chráněných ústavním pořádkem [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy].

28. Ústavní soud vzal v úvahu stěžovatelkou předložená tvrzení, zvážil obsah ústavní stížností napadeného rozhodnutí, zohlednil obsah vyžádaného spisového materiálu a obdržených vyjádření a, poté co rozhodnutí městského soudu přezkoumal prizmatem níže popsaných obecných kritérií, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, neboť městský soud při svém rozhodování uvedené závěry dostatečně nezohlednil.

29. Dříve než Ústavní soud vysvětlí, v čem konkrétně rozhodnutí městského soudu z pohledu ústavněprávního přezkumu neobstálo, shrne nejprve obecná východiska relevantní pro rozhodnutí v posuzované věci.

A) Obecná východiska

30. Primárním úkolem Ústavního soudu při přezkumu rozhodnutí týkajících se úpravy výchovných poměrů k nezletilým dětem je především posoudit, zda řízení před obecnými soudy bylo konáno a přijatá opatření byla činěna v nejlepším zájmu dítěte (čl. 3 Úmluvy o právech dítěte), zda byly shromážděny veškeré potřebné důkazy a zda byla vydaná rozhodnutí náležitě odůvodněna [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683), nález sp. zn. III. ÚS 409/23 ze dne 30. 5. 2023 nebo nález sp. zn. III. ÚS 1318/22 ze dne 12. 6. 2023; všechna citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou v elektronické podobě dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

31. Posouzení naplnění měřítko nejlepšího zájmu dítěte coby prioritního hlediska při rozhodování ve věcech nezletilých přísluší obecným soudům, které jsou povinny posuzovat věc s přihlédnutím ke konkrétním zvláštostem. Zároveň se musí snažit nalézt takové řešení, které nebude nepřiměřeně omezovat ani žádného z rodičů, jejichž právem v zásadě je pečovat o dítě stejnou měrou a podílet se na jeho výchově, čemuž koresponduje i právo dítěte na péči obou rodičů (viz čl. 32 odst. 4 Listiny). Je-li dítě svěřeno do péče jednoho z rodičů, mělo by mu být umožněno stýkat se s druhým rodičem v takové míře, aby byl postulát rovné rodičovské péče co nejvíce naplněn. Takové uspořádání bude zpravidla v nejlepším zájmu dítěte a jeho odchylky musí být odůvodněny ochranou jiného, dostatečně silného a prokázaného zájmu. Omezení styku mezi rodičem a dítětem musí vždy sledovat legitimní cíl nejlepšího zájmu dítěte a být mu přiměřené [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 1079/17 ze dne 26. 7. 2017 (N 133/86 SbNU 261), nález sp. zn. IV. ÚS 1921/17 ze dne 21. 11. 2017 (N 215/87 SbNU 477), nález sp. zn. I. ÚS 3065/21 ze dne 3. 5. 2022, nález sp. zn. III. ÚS 2391/21 ze dne 19. 7. 2022 nebo nález sp. zn. I. ÚS 3522/22 ze dne 30. 3. 2023].

32. V judikatuře Ústavního soudu byla taktéž vymezena kritéria, která musí obecné soudy při rozhodování o úpravě výchovných poměrů vzít v úvahu a zkoumat s ohledem na specifické okolnosti případu: 1) existence pokrevního pouta mezi dítětem a osobou usilující o jeho svěření do péče, 2) míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěření do péče dané osoby, 3) schopnost osoby usilující o svěření dítěte do péče zajistit jeho bezproblémový vývoj a jiné potřeby a 4) přání dítěte.

33. Naplňují-li oba rodiče všechna kritéria přibližně stejnou měrou, je třeba vycházet z předpokladu, že v nejlepším zájmu dítěte je svěření do péče obou rodičů. Tento předpoklad lze vyvrátit, nicméně jsou k tomu zapotřebí objektivní důvody. Zároveň nejde o vyčerpávající výčet kritérií. Obecné soudy jsou nejen oprávněny, ale i povinny

zohlednit rovněž další relevantní skutečnosti. Své rozhodnutí musí také přesvědčivě odůvodnit, včetně uvedení argumentů, jak se s jednotlivými kritérii vypořádaly a proč v konkrétním případě rodič neuspěl, přičemž by měly uvést i kroky, které mohou vést k odstranění daných překážek (viz nález sp. zn. III. ÚS 928/22 ze dne 24. 5. 2022, nález sp. zn. I. ÚS 3065/21 ze dne 3. 5. 2022, nález sp. zn. III. ÚS 2391/21 ze dne 19. 7. 2022 či nález sp. zn. III. ÚS 1318/22 ze dne 12. 6. 2023).

34. Ve své rozhodovací praxi klade Ústavní soud důraz také na zajištění práva dítěte vyjádřit svůj názor na uspořádání rodinných vztahů, který je třeba vnímat jako zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 1708/14 ze dne 18. 12. 2014 (N 235/75 SbNU 617), nález sp. zn. II. ÚS 1931/17 ze dne 19. 12. 2017 (N 235/87 SbNU 811) nebo nález sp. zn. II. ÚS 1626/22 ze dne 15. 8. 2022].

35. Podle čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte zabezpečují její smluvní strany dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni. Podle čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte se za tímto účelem dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

36. Dítěti zásadně musí být umožněno vyjádřit se k věci, byť se nejvhodnější způsoby zjišťování jeho názoru mohou v závislosti na individuálních podmínkách jednotlivých případů lišit. Zjišťování přání nezletilého v průběhu soudního řízení musí být komplexní, což předpokládá zvažování řady okolností vztahujících se ke způsobu jeho zjištění i k hodnocení samotného postoje nezletilého. V návaznosti na zjišťování názoru nezletilého musí obecné soudy provést samostatnou úvahu beroucí v potaz všechny relevantní okolnosti, kromě jiných např. věk, rozumovou a emocionální vyspělost, míru objektivitu (nezávislosti) jeho postoje či samotný způsob jeho zjišťování [k tomu srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683), nález sp. zn. II. ÚS 2866/17 ze dne 28. 2. 2018 (N 39/88 SbNU 535) a další].

37. Za nejzazší hranici, kdy je už dítě schopné uceleně prezentovat svůj názor před soudem, lze považovat věk dvanácti let, přičemž většina dětí bude schopna se vyjádřit k výchovnému uspořádání již po dosažení věku deseti let, nicméně současně nelze vyloučit, že i mladší dítě může být natolik vyspělé, aby bylo vyslechnuto přímo soudem [srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 827/18 ze dne 10. 4. 2018 (N 73/89 SbNU 121) či nález sp. zn. III. ÚS 1318/22 ze dne 12. 6. 2023]. Přestože relevance názoru nezletilého se obecně zvyšuje s věkem, Ústavní soud v minulosti opakovaně poukázal na důležitost zjišťování názoru i u mladších dětí a jejich schopnost vyjádřit se k okolnostem nástupu školní docházky [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 3749/17 ze dne 9. 1. 2018 (N 3/88 SbNU 55) či nález sp. zn. III. ÚS 2391/21 ze dne 19. 7. 2022].

38. Současně není možné, aby obecné soudy postoj nezletilého dítěte bez dalšího převzaly a své rozhodnutí založily toliko na jeho přání, a nikoli na pečlivém posuzování všech jeho zájmů [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 2943/14 ze dne 16. 6. 2015 (N 110/77 SbNU 607)]. Ani nejlepší zájem dítěte současně není jediným hlediskem, které soudy musí zvažovat, neboť jej může být nutné vyvažovat také s ostatními oprávněnými zájmy. Jde tedy o flexibilní koncept, který by měl být definován individuálně s ohledem

na specifickou situaci, v níž se konkrétní dítě nachází [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. 5. 2014, nález sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. 9. 2014 (N 176/74 SbNU 529), nález sp. zn. II. ÚS 2919/14 ze dne 20. 1. 2015 (N 7/76 SbNU 115) nebo nález sp. zn. III. ÚS 2391/21 ze dne 19. 7. 2022].

39. Pokud soud hodlá zásadním způsobem změnit dosavadní uspořádání péče o dítě a svěřit jej do péče druhého rodiče, musí dát účastníkům řízení dostatečný procesní prostor k tomu se k takové možnosti vyjádřit [viz nález sp. zn. IV. ÚS 1328/20 ze dne 28. 7. 2020 (N 157/101 SbNU 98), nález sp. zn. IV. ÚS 2611/20 ze dne 22. 12. 2020 (N 235/103 SbNU 398) či obdobně také nález sp. zn. II. ÚS 2355/22 ze dne 24. 1. 2023]. Nezaloží-li své rozhodnutí na posouzení nejlepšího zájmu dítěte a nepřihlédne-li ani k vyjádřenému přání nezletilého, což se projeví i v nedostatku odůvodnění napadeného rozhodnutí, poruší právo účastníků na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny i právo dítěte zaručené čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte (viz nález sp. zn. III. ÚS 409/23 ze dne 30. 5. 2023).

B) Aplikace obecných východisek na nynější případ

40. Ústavní stížností napadené rozhodnutí městského soudu nelze považovat za ústavně konformní, jelikož neobsahuje vysvětlení, jak se městský soud s přáním nezletilé konkrétně vypořádal. Jestliže se v rozporu s nejlepším zájmem nezletilé městský soud dostatečně nezabýval zjišťováním jejího názoru a náležitým způsobem neodůvodnil, proč navzdory nezletilou dříve vyslovenému a vysvětlenému negativnímu postoji vůči otci zásadně změnil její dosavadní výchovné prostředí a nezletilou svěřil do péče otce, porušil právo stěžovatelky a nezletilé na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života a na soudní ochranu podle čl. 10 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny.

41. Zvažoval-li městský soud změnu rozhodnutí obvodního soudu, které bylo v souladu s přáním nezletilé (nezletilá byla svěřena do péče stěžovatelky za současné úpravy asistovaných styků s otcem), na rozhodnutí, které do poměrů nezletilé přineslo zásadní změnu a odporovalo její opakovaně projevené vůli (nezletilá byla svěřena do péče otce za současné úpravy styku se stěžovatelkou), měl na některém z proběhlých jednání dát nezletilé příležitost se k věci vyjádřit. Jedině tak si mohl udělat odpovídající obrázek o dosavadním fungování rodinných vztahů perspektivou nezletilé, zjistit, co nezletilou vede k odmítavému postoji k otci, ověřit si autentičnost těchto postojů a posoudit její aktuální stanovisko k možnostem budoucího uspořádání rodinných poměrů.

42. Tento postup měl zvolit nejen kvůli zamýšlené změně rozporné s konzistentně vyjadřovaným názorem nezletilé, ale také vzhledem k časovému odstupu od předchozího zjišťování názoru nezletilé. Městský soud rozhodoval 11. 5. 2023, zatímco obvodní soud zjišťoval názor nezletilé při jednání dne 26. 1. 2022 (tedy téměř o rok a půl dříve) a opatrovníkem byl názor nezletilé zjišťován naposledy dne 6. 10. 2022. V průběhu této doby se názor nezletilé mohl dále vyvíjet nebo být ovlivněn dalšími proběhlými událostmi. Ze spisového materiálu je navíc zřejmé, že nezletilá byla schopna srozumitelně formulovat a zdůvodnit svůj názor již v průběhu řízení před obvodním soudem a vzhledem k vyššímu věku by byl její názor pravděpodobně ještě přínosnější. O vhodnosti zjišťování názoru nezletilé přímo městským soudem svědčí také skutečnost, že se svým rozhodnutím odchýlil i od doporučení znalce, který se vyslovil pro zachování jednotné výchovné linie stěžovatelky a dostatečný styk s otcem s tím, že styk by

po nějakou dobu mohl být asistovaný a poté by přešel na styk standardní. Potvrzení rozhodnutí obvodního soudu (a tedy uspořádání odpovídající přání nezletilé) přitom navrhl také opatrovník nezletilé.

43. Z rozhodnutí městského soudu dále vyplývá, že dostatečným způsobem nezohlednil ani názory nezletilé zjišťované kontinuálně v průběhu dosavadního řízení. Ve svém rozhodnutí blíže odkazuje v podstatě pouze na zprávu opatrovníka z 6. 10. 2022, dle které nezletilé otec nechybí, na poslední setkání v organizaci Area Fausta nepřišel, další kontakty zrušil a od té doby ho neviděla, popřál jí k narozeninám, dárek jí nedal, nekontaktuje ji. Městský soud zmiňuje také pohovor opatrovníka s nezletilou z 1. 6. 2020, dle kterého byla nezletilá u otce ráda, a z pohovoru před obvodním soudem z 26. 1. 2022 uvádí jen to, že nezletilá otce vidět nechce, což však dle městského soudu vzhledem k ostatním okolnostem nemůže být bráno jako jediné vodítko k rozhodnutí.

44. Pokud městský soud v odůvodnění rozhodnutí odkazuje na pohovor opatrovníka s nezletilou z 1. 6. 2020 s tím, že nezletilá byla u otce ráda, tak by dle Ústavního soudu při rozhodování o téměř tři roky později není tato zpráva příliš relevantní, je třeba doplnit, že kromě toho, že ze zprávy vyplývá, že „ted’ byla u táty, bylo to prima“, nezletilá také uvedla, že „táta na ni občas křičí, mamka taky, když zlobí. Táta ale křičí víc.“, „ji táta dvakrát nepustil v noci čurat, říkal, že si vymýšlí“, „u maminky se má nejlíp, nechce být u taťky celý týden. Táta jí to řekl, ale ona mu to nedokáže říct. Chtěla by být u táty jenom někdy.“, „táta taky lže. Maminka jí to vždycky řekne. Pak taky když jí táta něco slíbí, tak to někdy nesplní“.

45. Dále ze zprávy opatrovníka ze dne 10. 5. 2021 vyplývá, že dle sdělení zástupkyně ředitelky nezletilá o otci nemluví pozitivně, nechce k němu a pláče, nechce s ním odejít.

46. Ze znaleckého posudku z 27. 8. 2021 kromě doporučení jednotné výchovné linie stěžovatelky při zachování dostatečného styku s otcem vyplývá, že nezletilá uvedla, že se otce bojí, „když něco provede, zlobí se na ni, hrozně, naplácá jí na zadek a křičí při tom“. Dále uvedla, že by „chtěla být hlavně s mamkou, chce být s mamkou a u táty ne, chtěla by u táty nebýt a u mamky jo“, zároveň ale nechtěla, aby to znalec zapsal, že by se otec zlobil. Opakovaně uvedla obavy, aby se nedozvěděl, co u znalce říká, opakovaně se znalce ptala, zda to otci řekne. Dle znalce její sdělení nepůsobí dojmem naučenosti, při dotazu, zda jí někdo řekl, co má říkat, odpověděla, že ne, „že jí mamka řekla, aby sdělila, co má na srdci“. U jednání obvodního soudu dne 15. 12. 2021 pak znalec konstatoval, že postoj nezletilé ke stěžovatelce je pozitivní, k jejímu výchovnému prostředí inklinuje, zatímco otce se spíše obává. Obavy znalci přišly upřímné, nezdálo se mu, že by byly součástí prezentace či předstírání. Znalec nezjistil manipulaci nezletilou ze strany stěžovatelky, ani ze strany otce, ale připustil její negativní ovlivňování ve smyslu vzájemných negativních postojů rodičů. Střídavou péči nedoporučil. Za vhodnější považoval nechat nezletilou v péči stěžovatelky a styk s otcem ponechat prozatím asistovaný a později přejít na standardní rozsah.

47. Ze zpráv o asistovaném kontaktu otce s nezletilou v organizaci Area Fausta lze zjistit, že při kontaktu dne 21. 10. 2021 se nezletilá s otcem vidět nechtěla, po jeho příchodu s ním nenavázala kontakt, na jeho otázky neodpovídala nebo byla v opozici, vyjádřila obavy z nahrávání na telefon, nechtěla se s ním dívat na fotky a vzpomínat, dopis od něj nepřijala a při bližším kontaktu otce nechtěla být v jeho blízkosti. Při kontaktu dne 11. 11. 2021 se otec nezletilé snažil ukazovat fotky a pouštět videa, nezletilá otci

opakovala, že je vidět nechce a dokola jej prosila, aby telefon odložil. Opakovaně prosila o osobní prostor, otec na to nereagoval, opakovaně ho prosila, aby si odsedl. Sdělila mu, že ho nemá ráda, protože je zlý na matku a na všechny okolo. Nechtěla otci odpovídat na otázky, nechtěla s ním nic podnikat ani hrát. Nakonec byla svolná ke hře s otcem za účasti asistující pracovníce. Otec několikrát během kontaktu zmínil, že matka lže. Dle zprávy organizace Area Fausta ze dne 13. 12. 2021 shrnující kontakty proběhlé ve dnech 18. 11. 2021, 25. 11. 2021, 2. 12. 2021 a 9. 12. 2021 se nezletilá k otci chová stále nedůvěřivě a odtažitě, zejména pokud se otec vrací k jejich minulému životu. Pokud si společně hrají nebo se věnují jiné činnosti, je nezletilá více uvolněná, ale přesto ve střehu. Asistující pracovníci nezletilá opakovaně sdělila, že s otcem zatím nechce být o samotě. Ze zprávy ze dne 28. 1. 2022 vyplývá, že v období od 16. 12. 2021 do 6. 1. 2022 kontakty neproběhly, neboť otec pečoval o nemocného člena rodiny. Z kontaktu proběhlého dne 13. 1. 2022 si otec nepřál vyhotovit zprávu. Od 20. 1. 2022 byly otcem kontakty zrušeny do odvolání, z důvodu úmrtí v rodině. Podle zprávy ze dne 17. 10. 2022 se asistovaný kontakt otce s nezletilou nerealizoval od 20. 1. 2022, otec pracoviště nijak nekontaktoval, matka pracoviště kontaktovala v lednu a v únoru 2022, aby se informovala, zda ještě nějaké asistované kontakty proběhnou.

48. Při jednání obvodního soudu dne 26. 1. 2022 byl zjišťován názor nezletilé. Ta uvedla, že v organizaci Area Fausta je nejraději s asistující pracovníci, ví, že je tam v bezpečí, hrají deskové hry a „když je tam otec, tak to tam nějak jako tu hodinu vydržím“. Zmínila, že otec se jí snažil pořádkem natáčet a chtěl jí ukazovat fotky, což nechtěla a opakovaně mu říkala, ať dá mobil pryč, až ho musela napomenout asistující pracovníce. Nedovedla si představit, že by s otcem byla sama, protože by jí zase vynadal. Vrátila se k incidentu, kdy uklouzla a zničila zásuvku, za což od otce dostala na zadek, přestože se to stalo omylem. Sdělila, že otce nezajímají její názory, udělal jí k jídlu vajíčka, která musela sníst, i když je nesnáší a říkala mu to. Dával jí také mini porce jídla a natáčel si její břicho. Bylo jí nepříjemné, že si jí natáčel a musela se přetvařovat, natáčel si jí, i když šla ze školy a dělal jí ostudu před školou a před kamarády. Vyjádřila obavy, že jí otec dá na zadek, bude na ni rvát nebo ji vynadá, jako to udělal už dřív. Sdělila, že sama s ním vůbec být nechce, to si nedovede představit, to by asi nevydržela, jenom kdyby tam byla některá z asistujících pracovníc organizace.

49. Z naznačené rekapitulace podstatných částí zapůjčeného spisového materiálu tak vyplývá, že městský soud se obsahem jednotlivých vyjádření nezletilé učiněných v mezidobí podrobněji nezabýval a četnost, intenzitu a konkrétnost negativních sdělení nezletilé o otci ve svém rozhodnutí upozadil.

50. Problém s nedostatečným zjišťováním názoru nezletilé je přitom umocněn také tím, že městský soud se v odůvodnění napadeného rozhodnutí opakovaně vyjádřil v tom směru, že negativní postoj nezletilé vůči otci je výsledkem ovlivňování ze strany stěžovatelky. Uvedené lze ilustrovat kupříkladu následujícími pasážemi odůvodnění rozsudku městského soudu: „Jednoznačně je prokázáno, že nezletilá otce na počátku řízení přijímala, jejich vztah byl vzájemně dobrý a až pod vlivem matky a mateřské babičky se začalo její chování vůči otci měnit.“ „U nezletilé lze spíše spatřovat obavu z reakce matky, pokud by projevovala náklonost k otci, a proto pro ni bylo snazší otce začít odmítat, ač k tomu nebyl žádný důvod.“ „Matka v průběhu řízení dosáhla toho, že nezletilá byla nucena otce odmítat, neboť tak si to přála matka.“ „(...) s ohledem na její předchozí vyjádření a ostatní okolnosti, z nichž vyplývá, že byla matkou vedena k negativnímu postoji k otci (...).“

51. Závěry městského soudu akcentující negativní ovlivnění nezletilé stěžovatelkou však zůstávají spíše v rovině pouhých domněnek. Nejde přitom o pouhý marginální nedostatek bez potenciálu průmětu do výsledného rozhodnutí, neboť závěr o ovlivnění názoru nezletilé byl pro rozhodnutí městského soudu zjevně významný. Městský soud neprovedl ani blíže nehodnotil důkazy, z nichž by v daném ohledu mohl vycházet, ani neuvedl konkrétní okolnosti, ze kterých by bylo možné dovodit, že odmítavý přístup nezletilé k otci je výsledkem účelového a systematického formování ze strany stěžovatelky. Naopak, dle závěrů znalce žádná aktivní manipulace nezletilé ze strany stěžovatelky (ani ze strany otce) zjištěna nebyla. Městský soud však v odůvodnění svého rozhodnutí v podstatě nepřipustil, že by odmítavý postoj nezletilé mohl být autentickým projevem její vlastní vůle podložené osobními zkušenostmi a názory.

52. Byť je pravdou, že nezletilá měla na začátku řízení s otcem pěkný vztah (otec byl schopen se o ni postarat v rámci širokého rozsahu styku), není možné nyní odmítavý postoj nezletilé bez dalšího přičíst toliko stěžovatelce (případně mateřské babičce) s tím, že jednání otce na postoj nezletilé žádný vliv nemá. Takový závěr je v situaci, kdy sama nezletilá jasně pojmenovává projevy chování, které jsou jí nepříjemné a které jí v přístupu otce vadí (nevyžádané focení a natáčení, nedostatek osobního prostoru, nedostatek respektu k jejím přáním, aj.) přinejmenším zjednodušující.

53. O patrně nižší pozornosti věnované odůvodnění napadeného rozsudku svědčí také pasáž, dle které mělo být ze zpráv kolizního opatrovníka zjištěno, že „nezletilá na dotazy učitelky, proč uvádí, že otec je zlý, když o něm jinak mluví hezky, uvedla, že jí to tak říká maminka a babička“, či také, že „Na jaře roku 2021 nezletilá ve škole uvádí, že jí maminka s babičkou říkají, že je otec zlý člověk.“ Po seznámení se se zprávou opatrovníka ze dne 10. 5. 2021 je přitom stěžovatelce třeba přisvědčit, že uvedené části zachycují toliko tvrzení otce sdělované opatrovníkovi a nikoliv zjištění samotného opatrovníka. Obdobně, kritizuje-li městský soud stěžovatelku, že nevyužila doporučení opatrovníka a nenavštívila s nezletilou Dětské krizové centrum, lze poukázat na to, že ze zprávy tohoto centra vyplývá, že stěžovatelce bylo opakovaně poskytnuto poradenství, přičemž péče o nezletilou nebyla zahájena z důvodu plné kapacity zařízení (byť lze samozřejmě připustit, že v této situaci se stěžovatelka měla pokusit zajistit nezletilé odbornou pomoc jinde). Není také pravdou, že by stěžovatelka otce o nezletilé vůbec neinformovala, když ze zprávy opatrovníka ze dne 28. 4. 2023 a přiložené emailové komunikace vyplývá, že mu poskytla informace o zdravotním stavu, zájmových aktivitách a prospěchu nezletilé (byť ne zrovna přívětivou formou).

54. Svěření nezletilé do péče otce se vzhledem k dosavadnímu průběhu řízení také jeví jako poněkud nečekané (svěření nezletilé do své péče nepožadoval ani otec) a je otázkou, zda tak zásadní změna může být s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu skutečně v nejlepším zájmu nezletilé. Přestože nezletilá v rámci zjišťování názoru obvodním soudem na začátku roku 2022 sdělila, že si nedovede představit, že by s otcem byla sama, což také přiměřeně zdůvodnila, městský soud ji o téměř rok a půl později svěřil do péče otce, tedy do pro ni v podstatě neznámého prostředí, které navíc subjektivně může vnímat jako potenciálně nepřátelské (otec nyní žije s partnerkou a žije s nimi i její třináctiletý syn), a to aniž by se na náhledu nezletilé nebo jejich vzájemném vztahu v průběhu uplynulé doby cokoliv zlepšilo. Navíc, jelikož otec ze své vlastní vůle od počátku roku 2022 přestal využívat asistovaných styků, nezletilá před rozhodnutím

o změně výchovného prostředí s otcem dlouhodobě nebyla v kontaktu (což městský soud alespoň částečně kompenzoval stanovením navykacího styku).

55. Jestliže městský soud zmiňuje, že znalec péči otce nevyloučil, je třeba uvést, že znalec se eventualitou svěřením nezletilé do péče otce vůbec nezabýval. Vyjma toho, že nedoporučil střídavou péči, vyslovil se pro jednotnou výchovnou linii matky a zpočátku asistovaný a posléze již standardní styk nezletilé s otcem.

56. Uvádí-li městský soud, že bez odnětí nezletilé z péče stěžovatelky nevidí jiný způsob, jak vazbu nezletilé k otci obnovit, považuje Ústavní soud za příhodné poukázat na protokol o jednání městského soudu z 18. 10. 2022. Z něj lze zjistit, že dle hodnocení městského soudu otec asistované styky nesmyslně bojkotoval a situaci zanedbal, čímž došlo k zpretrhání vztahu s nezletilou. Na stěžovatelku městský soud apeloval stran povinnosti nezletilou pozitivně motivovat ke vztahu s otcem. Následně (pro začátek) vyslovil preferenci pokračování asistovaného styku v zařízení, které současně poskytuje individuální i rodinné terapie. V odůvodnění napadeného rozhodnutí však již nevyložil, proč za nejvhodnější variantu respektující nejlepší zájem nezletilé nakonec nepovažoval právě asistovaný styk nezletilé s otcem spojený s rodinnou terapií, jak sám zamýšlel při prvním jednání, s tím, že by po opětovném obnovení jejich vzájemného vztahu bylo možné pokračovat v běžném styku, jak ostatně doporučil také znalec.

57. Současně pokládá Ústavní soud za důležité uvést, že ani rozhodnutí obvodního soudu nepovažuje z hlediska šetření ústavně zaručených práv účastníků za optimální. Stanovením velmi omezeného asistovaného styku nezletilé s otcem obvodní soud rezignoval na požadavek zásadně rovnoměrné péče obou rodičů. Vzhledem k rozsahu asistovaného styku mohl otec vztah s nezletilou rozvíjet jen obtížně (byť i tak měl nezletilou a tempo jejich opětovného sblížení více respektovat). Na počáteční úzký asistovaný styk nenavazovala ani další úprava, která by řešila jeho postupné časové rozšíření a v dlouhodobějším horizontu také jeho přeměnu na běžný styk. Obvodní soud při svém rozhodování zároveň nedostatečně zohlednil vysoké pracovní vyčerpání stěžovatelky a nijak nerefletoval skutečnost, že o nezletilou se v jeho důsledku v nikoliv zanedbatelné míře stará také mateřská babička.

58. Je také s podivem, že rodiče spolu s nezletilou nebyli soudem po celou dobu řízení vedeni k absolvování rodinné terapie, v rámci které by mohli získat lepší náhled na problematiku vzájemného vztahu a která by mohla přispět k uklidnění neutěšené rodinné situace spíše než dlouholeté soudní řízení, které nepříznivé vztahy vzhledem k protichůdným zájmům účastníků spíše eskaluje. Postoj k terapii by současně mohl být dalším podkladem pro rozhodnutí soudu.

59. Za situace, kdy se nezletilá musí vypořádat s rozpadem původní rodiny a adaptovat se na nová rodinná uspořádání, by oba rodiče měli mít na zřeteli její nejlepší zájem spočívající ve funkčních a alespoň na bazální úrovni korektních rodinných vztazích. Tomu by mělo odpovídat také jejich úsilí při snaze o změnu dosavadního přístupu, opuštění vzájemně útočné komunikace a nalezení rozumného a oboustranně akceptovatelného kompromisu společného fungování.

60. Je na stěžovatelce, coby dosavadnímu rezidentnímu rodiči, aby nezletilou neutvrzovala v jejím negativním postoji k otci (opačný přístup by mohl být považován za hrubé porušení povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti) a naopak se snažila

ji v opětovném navázání kontaktu v co největší míře podpořit. Odpovědnost za změnu náhledu nezletilé však nemůže být kladena toliko na stěžovatelku. Ta musí respektovat nezastupitelnou roli otce coby druhého rodiče v životě nezletilé, jakož i to, že je v zájmu nezletilé s ním trávit čas. Současně je však na otci, aby této možnosti využil (ne jako v případě z jeho vůle ukončeného asistovaného styku) a aby se pokusil s nezletilou za respektu k jejím potřebám, osobním hranicím a vlastnímu tempu postupně znovu navázat blízký vztah, byť přístup nezletilé vůči jeho osobě může být zpočátku rezervovanější, než by si sám přál, a celý proces může trvat déle, než by si představoval.

VIII. *Závěr*

61. Má-li být dle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte nejlepší zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti, která se jej týká, tím spíše se toto hledisko uplatní v soudním řízení, ve kterém se rozhoduje o změně výchovného prostředí a o svěřeni nezletilých do péče jednoho z rodičů. V souladu s čl. 12 Úmluvy o právech dítěte Ústavní soud setrvale klade důraz na zajištění práva nezletilých vyjádřit svůj názor na uspořádání rodinných vztahů, který je třeba vnímat jako zásadní vodítko při hledání jejich nejlepšího zájmu. Soud, který hodlá podstatným způsobem změnit dosavadní uspořádání péče o dítě, musí dát účastníkům řízení dostatečný procesní prostor k tomu, aby se k takové možnosti vyjádřili. Jestliže na zjišťování názoru dostatečně rozumově vyspělého nezletilého rezignuje či k vyjádřenému přání nepřihlédne a své rozhodnutí nezaloží na posouzení nejlepšího zájmu dítěte, což se projeví i v nedostatku odůvodnění, poruší právo účastníků na soudní a jinou právní ochranu.

62. V posuzovaném případě městský soud zásadně změnil dosavadní výchovné prostředí nezletilé a přes dlouhodobou absenci plnohodnotného kontaktu s otcem ji navzdory její dříve projevené vůli, závěrům znalce a návrhu opatrovníka svěřil do péče otce, aniž by se snažil nalézt kompromisnější a z hlediska nezletilé citlivější řešení. Pokud současně v rozporu s nejlepším zájmem nezletilé sám nezjišťoval její názor ani nezohlednil odmítavý přístup nezletilé k otci, který navíc bez náležitého zdůvodnění považoval za důsledek ovlivňování nezletilé stěžovatelkou, zatížil své rozhodnutí vadou ústavněprávního rozměru, neboť porušil právo stěžovatelky a nezletilé na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života a na soudní ochranu podle čl. 10 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny.

63. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadený rozsudek městského soudu ve výrocích I., III., IV., V., VI., VII. a XI. zrušil.

64. Tímto rozhodnutím Ústavní soud nepředjímá, jakým způsobem má městský soud rozhodnout. Otevírá však možnost nového projednání věci za respektu k základním právům účastníků. Úkolem městského soudu bude postupovat v souladu s výše shrnutými obecnými východiskem, zejména zjistit a pečlivě vyhodnotit názor nezletilé, dát jej do souvislosti s dalšími relevantními skutečnostmi, v případě přetrvávajících pochybností o autentičnosti jejího názoru popsat, z čeho konkrétně pramení, a následně s odpovídajícím zdůvodněním při zohlednění nejlepšího zájmu nezletilé (který se nemusí vždy bezvýhradně shodovat s jejím přáním) rozhodnout o úpravě výchovných poměrů,

a to i s přihlédnutím ke všem novým skutečnostem, které v důsledku plynutí času mohou vyjít najevo.

65. Okolnosti, které Ústavní soud vedly ke zrušení výroků I., VI. a VII., kterými městský soud rozhodl o změně péče o nezletilou a o úpravě styku nezletilé s matkou, jsou nosnými důvody tohoto rozhodnutí. Ústavní soud přistoupil také ke zrušení výroků III., IV. a V., kterými městský soud rozhodl o výživném, jelikož bezprostředně navazují na výrok o změně péče a městský soud tak o nich bude muset rozhodnout znovu. Ústavní soud přistoupil také ke zrušení akcesorického výroku XI. o nákladech řízení před soudy obou stupňů.

66. Přestože argumentace stěžovatelky se týkala výhradně změny výchovného uspořádání nezletilé, formálně ústavní stížností brojila proti rozsudku městského soudu jako celku. Směřovala-li její ústavní stížnost také proti výroku II. (kterým byly určeny termíny v mezidobí již proběhlého navykacího styku otce s nezletilou) a výroku IX. (kterým bylo rozhodnuto o povinnosti stěžovatelky zaplatit v souvislosti s vypracováním znaleckého posudku na náhradě nákladů řízení vzniklých státu částku 12 600 Kč), bylo třeba ústavní stížnost v této části odmítnout podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako zjevně neopodstatněnou.

67. V části, v níž ústavní stížnost směřovala proti výroku VIII. (zrušení výroku o zamítnutí návrhu otce na výkon rozhodnutí a zastavení řízení v tomto rozsahu) a proti výroku X. (otci uložená povinnost zaplatit v souvislosti s vypracováním znaleckého posudku na náhradě nákladů řízení vzniklých státu částku 12 600 Kč), jí bylo třeba odmítnout jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu.

68. Nad rámec uvedeného Ústavní soud upozorňuje zákonodárce, že aktuální právní úprava dovolání v rodinněprávních otázkách (§ 30 zákona o zvláštních řízeních soudních) spíše neplní účel zachování právní jistoty, neboť sjednocování judikatury pak musí řešit orgán stojící mimo soustavu obecných soudů, jehož úkolem je ochrana ústavnosti, a nikoliv běžné zákonnosti. Podle Ústavního soudu by sjednocování judikatury i ochranu základních práv jednotlivců byl schopen zajistit Nejvyšší soud, který je k tomu jako dovolací soud v občanskoprávních věcech zcela jistě více povolán nežli Ústavní soud.

Poučení: Proti nálezu Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 29. srpna 2023

Pavel Šámal, v. r.
předseda senátu

Za správnost vyhotovení:
Lenka Kubacká